

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РОЗСЛІДУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

SPECIFIC ASPECTS OF FINANCIAL CRIME INVESTIGATION

Бреславець В.В., студент IV курсу

Навчально-науковий інститут економічної безпеки та митної справи Державного податкового університету

Стаття присвячена висвітленню окремих аспектів розслідування фінансових правопорушень. В умовах сучасної глобалізованої економіки розслідування фінансових правопорушень набуває особливого значення, правопорушення у фінансовому секторі, такі як ухилення від сплати податків, відмивання коштів, фінансування тероризму та корупція, негативно впливають на економічну безпеку країн та підривають довіру до фінансових установ. Основними складнощами розслідування протиправних дій у даній сфері, які зазначені у статті, є складність виявлення та формування доказової бази через їх латентний характер, використання складних схем фінансових махінацій та залучення міжнародних злочинних організацій. Також складним викликом для розслідування є розвиток та поширення віртуальних та цифрових активів, які створюють нові можливості для відмивання грошей та уникнення державного контролю.

Міжнародне співробітництво відіграє важливу роль у боротьбі з фінансовими правопорушеннями, оскільки існують міжнародні організації, що розробляють рекомендації та координують міжнародні зусилля у боротьбі з злочинними проявами у даній сфері. Ратифікація міжнародних конвенцій та впровадження єдиних стандартів фінансового нагляду сприятиме більш ефективному розслідуванню та запобіганню протиправних дій в фінансовому секторі.

Сучасні технології, такі як штучний інтелект, аналіз великих даних та блокчейн, при ефективному впровадженні їх в сферу боротьби з економічними злочинами, можуть відігравати важливу роль у розслідуванні фінансових правопорушень. Використання автоматизованих систем аналізу транзакцій, алгоритмів машинного навчання та цифрових доказів значно підвищує ефективність правоохоронних органів у виявленні та протидії протиправним проявам.

Таким чином, розслідування фінансових правопорушень є багатовимірним процесом, що потребує комплексного підходу, міжнародного співробітництва, впровадження новітніх технологій та адаптації правового регулювання до новітніх викликів в секторі економіки. Перспективними напрямками є подальша інтеграція технологічних рішень у практику фінансового нагляду та посилення співпраці між державним і приватним секторами у сфері фінансової безпеки.

Ключові слова: фінансові правопорушення, фінансові розслідування, економічна безпека, розслідування правопорушень, міжнародне співробітництво, сучасні технології.

This article is dedicated to highlighting some aspects of financial crime investigation. In today's globalized economy, the investigation of financial crime is of particular importance. Financial sector offenses such as tax evasion, money laundering, terrorism financing and corruption have a negative impact on the economic security of countries and undermine confidence in financial institutions. The main difficulties in investigating illegal activities in this area are the difficulty of detection and the formation of an evidence base due to their latent nature, the use of complex financial fraud schemes and the involvement of international criminal organizations. Also a difficult challenge for the investigation is the development and proliferation of virtual and digital assets, which create new opportunities for money laundering and avoiding government control.

International cooperation plays an important role in the fight against financial crime, as there are international organizations that develop recommendations and coordinate international efforts in the fight against criminal manifestations in this area. Ratification of international conventions and the introduction of unified standards of financial supervision will contribute to a more effective investigation and prevention of illegal actions in the financial sector.

Modern technologies, such as artificial intelligence, big data analysis and blockchain, can play an important role in the investigation of financial crimes if they are effectively implemented in the fight against economic crimes. The use of automated transaction analysis systems, machine learning algorithms and digital evidence significantly increases the effectiveness of law enforcement agencies in identifying and countering illegal manifestations.

Thus, the investigation of financial crime is a multidimensional process that requires a comprehensive approach, international cooperation, the introduction of the latest technologies and adaptation of legal regulation to the latest challenges in the economic sector. Promising directions are the further integration of technological solutions into the practice of financial supervision and strengthening cooperation between the public and private sectors in the field of financial security.

Key words: financial offenses, financial investigations, economic security, crime investigation, international cooperation, modern technologies.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні актуальність боротьби з фінансовими правопорушеннями є беззаперечною, оскільки в умовах воєнного стану [1] фінансові ресурси є критично важливими для забезпечення обороноздатності та економічної стійкості країни. В свою чергу економічна безпека це стан економіки, що дозволяє державі: зберігати стійкість як до внутрішніх так і до зовнішніх загроз та здатність до сталого розвитку та зростання [2]. Також, варто зазначити, що сталий розвиток економіки є основним національним інтересом України [3].

Воєнний стан створює сприятливе середовище для активізації правопорушень в фінансовому секторі, включаючи корупційні (відповідно до примітки 45 Кримінального кодексу України корупційними кримінальними правопорушеннями є кримінальні правопорушення передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2) [4]. Потреба держави в залученні додаткових коштів, внаслідок початку активних бойових дій, змушує підвищувати податки [5], що відображається на платоспромож-

ності населення, що в свою чергу збільшує кількість протиправних проявів, передбачених Кримінальним кодексом України. Так за звітні періоди 2023–2024 рр.:

- за статтею 212 Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) було обліковано 914 та 925 кримінальних правопорушень;

- за статтею 209 Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом було обліковано 969 та 1132 кримінальних правопорушень.

Крім того, в умовах збройного конфлікту зростає ризик збільшення кількості інших неправомірних діянь, передбачених Кримінальним кодексом України, а саме статтею 258-5 (Фінансування тероризму) та статтею 209-1 (Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення), що вимагає більшої уваги з боку правоохоронних органів та органів фінансового моніторингу.

Сьогодні Україна стоїть перед надзвичайними викликами, пов'язаними з необхідністю підвищувати прозорість

фінансових операцій, унеможливити витік активів отриманих злочинним шляхом закордон. Водночас війна значно ускладнила роботу органів, які розслідують фінансові правопорушення, оскільки основна увага та ресурси направлена на оборону, а державні та правоохоронні органи стикаються з кадровими та технічними проблемами. У цьому контексті вкрай важливим є впровадження сучасних методів розслідування фінансових правопорушень, заснованих на використанні цифрових технологій, міжнародному співробітництві та швидкому обміні інформацією.

Також серед складнощів у розслідуванні фінансових правопорушень можна виділити те що поняття «фінансове розслідування» не є узгодженим в національній правовій системі, що є причиною відсутності єдиного підходу в практичній діяльності правоохоронних органів, також відсутність інструкцій для суб'єктів фінансових розслідувань, які б чітко зазначали коли потрібно розпочинати фінансове розслідування, та яка має бути його мета, ускладнює роботу органів по боротьбі з фінансовими правопорушеннями [6, с. 7].

Загальне значення поняття «фінансові розслідування» наведено в методичних рекомендаціях «Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні», в яких зазначено, що фінансові розслідування зазвичай визначаються як збір, консолідація, всебічна перевірка та аудит фінансової звітності, моніторинг фінансових операцій з метою виявлення незаконної діяльності, пов'язаної з отриманням, використанням та розподіленням фінансових ресурсів, включаючи підробку цінних паперів та валюти, відмивання грошей, шахрайство з кредитними картками та податкові правопорушення [7, с. 9–10].

Також визначення поняття «фінансові розслідування» можна знайти в Рекомендації 30 FATF, а саме: фінансові розслідування це дослідження фінансових відносин пов'язаних зі злочинною діяльністю з метою встановлення обсягу/рівня злочинності, а також виявлення злочинних доходів та інших активів, що підлягають конфіскації та збирання доказової бази, яка може бути використана в кримінальному провадженні [8, с. 155].

Також, варто звернути увагу на концепцію «Паралельних фінансових розслідувань», яка наведена в даній Рекомендації, та має на меті паралельне розслідування основного злочину та дослідження його фінансового аспекту, що дозволяє раціоналізувати процес створення доказової бази, оскільки допомагає уникнути дублюванню зусиль правоохоронних органів та створює можливість використання інформації отриманої завдяки провадженню слідчих (розшукових) дій для розслідування не тільки предикатного злочину, а й пов'язаного з ним фінансового.

Можна стверджувати, що одне з головних завдань фінансових розслідувань є пошук та арешт активів отриманих злочинним шляхом, що в свою чергу дозволяє позбавити злочинців фінансових ресурсів, що перешкоджає їх подальшій злочинній діяльності, що особливо актуально в боротьбі з організованою злочинністю.

В сучасну епоху цифровізації неможливо ігнорувати розвиток технологій, саме тому зі створенням та розвитком нових видів та способів фінансових переказів, розвивається й злочинність, а саме способи скоєння правопорушень. Можна стверджувати, що багато фінансових правопорушень переходить безпосередньо в цифрову сферу, тому ігнорувати важливість цифрових доказів для формування доказової бази неможливо. Відсутність поняття «цифрові докази» в КПК створює складнощі в роботі з носіями інформації та цифровими даними загалом.

Види доказів зазначені в пункті 2 статті 84 КПК (показання, речові докази, документи, висновки експертів) [9]. Зазвичай цифрові докази відносять або до речових (матеріальні носії інформації) або документів (матеріали фото-та відеозйомки) [10, с. 46].

Відсутність окремого правового регулювання цифрових доказів створює багато складнощів під час роботи

з матеріалами цього типу, що в свою чергу ускладнює боротьбу з сучасними проявами фінансової злочинності, оскільки все більше розповсюджуються віртуальні (цифрові) активи. Привабливість даного типу активів обґрунтовується в майже відсутньому правовому регулюванні як на міжнародному, так і національному рівні, свідченням цього є те, що поняття «криптовалюти» відсутнє, тому що Закон України «Про віртуальні активи» не набрав чинності [11], хоча в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» визначене поняття «віртуальні активи», яке включає в себе криптовалюти [12]. Питання правового регулювання криптовалют та віртуальних активів загалом є максимально актуальним, оскільки вони часто виступають як предмет злочину та знаряддя вчинення злочину, завдячуючи анонімності фінансових операцій, що значно ускладнює державне регулювання та роботу правоохоронних органів в боротьбі з фінансовими правопорушеннями в цифровій сфері.

Варто зауважити, що фінансові злочини напряму впливають на економічну безпеку та здатність держави до оборони під час збройної агресії, особлива увага приділяється корупційним злочинам, оскільки саме вони впливають на готовність міжнародних партнерів надавати військову, гуманітарну та фінансову підтримку для боротьби з ворогом, оскільки кошти, які виділяють партнери, внаслідок корупційних злочинів можуть бути використані не за своїм призначенням, що підриває довіру громадян та самих партнерів. Саме ефективна боротьба з корупційними проявами є ключовою вимогою від партнерів, включаючи МФВ та ЄС загалом, саме тому боротьба з фінансовою злочинністю має бути не тільки напрочуд ефективною, а й прозорою, для покращення інвестиційного клімату та міжнародних позицій України.

Висновки. Враховуючи викладене вище можна підсумувати, що проведений аналіз окремих аспектів розслідування фінансових правопорушень в умовах воєнного стану в Україні дозволяє зробити низку важливих висновків щодо сучасного стану та перспектив розвитку даної галузі.

По-перше, військовий конфлікт спричиняє суттєві зміни в структурі та динаміці фінансової злочинності, посилюючи ризики корупційних проявів, ухилення від сплати податків, відмивання коштів отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму. Ці виклики вимагають від правоохоронних органів та органів фінансового моніторингу швидкої адаптації до нових реалій, що включає впровадження сучасних цифрових технологій та інноваційних методів аналізу фінансових операцій.

По-друге, в умовах обмежених ресурсів та посиленого навантаження на державні органи, міжнародне співробітництво стає ключовим елементом у протидії фінансовим злочинам. Активна участь України у міжнародних організаціях, таких як FATF, Європол, Інтерпол, сприяє обміну досвідом, вдосконаленню методології розслідування та забезпеченню більш ефективного контролю за транскордонними фінансовими операціями.

По-третє, застосування сучасних технологічних рішень, зокрема блокчейн-аналізу, штучного інтелекту, аналізу великих даних та автоматизованих систем моніторингу, значно підвищує ефективність виявлення, аналізу та попередження фінансових правопорушень. Такий підхід сприяє більш оперативному реагуванню на змінні умови фінансової діяльності та дозволяє виявляти нові схеми злочинних операцій.

Забезпечення економічної безпеки України в умовах війни неможливе без комплексного підходу до розслідування фінансових правопорушень. Важливо не лише вдосконалювати внутрішні механізми контролю, а й активно інтегрувати міжнародний досвід, створювати міждержавні інформаційні системи та розвивати інноваційні технології для моніторингу фінансових операцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" : Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення: 31.01.2025).
2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення: 31.01.2025).
3. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII : станом на 9 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 31.01.2025).
4. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 26 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 31.01.2025).
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 04.12.2024 № 4113-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4113-20#Text> (дата звернення: 31.01.2025).
6. Державна служба фінансового моніторингу України Посібник щодо деяких аспектів здійснення фінансових розслідувань (дослідження фінансових відносин): посібник. 155 с. URL: [https://fii.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20\(National%20Studies,%20Guidances%20etc\)/UKR_FINANCIAL%20INVESTIGATIONS%20MANUAL.pdf](https://fii.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20(National%20Studies,%20Guidances%20etc)/UKR_FINANCIAL%20INVESTIGATIONS%20MANUAL.pdf) (дата звернення: 01.02.2025).
7. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні : методичні рекомендації / С. С. Чернявський та ін. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2017. 148 с. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-zakhodi/zbirniki/2017/metod_recom_17.pdf (дата звернення: 01.02.2025).
8. Рекомендації FATF міжнародні стандарти боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення. Страсбург, 2014. 249 с. URL: <https://fii.gov.ua/assets/userfiles/books/5%20round%20FATF.pdf> (дата звернення: 04.02.2025).
9. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 26 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 04.02.2025).
10. Метелев О. П. Цифрові докази у кримінальному процесі: видова характеристика. *Вісник кримінального судочинства*. 2023. № 1-2. С. 42–53. URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/34> (дата звернення: 05.02.2025).
11. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 04.02.2025).
12. Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX : станом на 9 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 06.02.2025).